

MARTA PIETRZAK*

RECENZJA MONOGRAFII
MACIEJA PANNERTA
*WPŁYW UPADŁOŚCI LIKWIDACYJNEJ
NA WYKONYWANIE ZOBOWIĄZAŃ Z UMÓW WZAJEMNYCH*

Monografia dr. Macieja Pannerta *Wpływ upadłości likwidacyjnej na wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych* traktuje o wpływie upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych. Jest pierwszą w polskiej literaturze prawa próbą podjęcia rozważań w kwestii wpływu upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych. Problematyka ta ma fundamentalne znaczenie dla realizacji zasadniczego celu postępowania upadłościowego prowadzonego w trybie likwidacyjnym, które nie byłoby możliwe bez ingerencji ustawowej w treść stosunków zobowiązaniowych upadłego.

Prezentowana pozycja stanowi uaktualnioną wersję pracy doktorskiej autora, która była przedmiotem publicznej obrony na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku 6 marca 2009 r. Rozprawa doktorska powstawała pod kierunkiem naukowym dr hab. prof. Teresy Mróz (Uniwersytet w Białymstoku). Opatrzona została recenzjami prof. zw. dr. hab. Stanisława Okolskiego (Uniwersytet Warszawski) oraz prof. dr. hab. Mirosława Steca (Uniwersytet Jagielloński).

Praca powstała po wejściu w życie ustawy z dnia 1 października 2003 r. — Prawo upadłościowe i naprawcze¹, która wprowadziła wiele nowych rozwiązań w obszarze prawa upadłościowego, nasuwając jednocześnie wiele pytań i wątpliwości. Nowa regulacja zastąpiła dwa poprzednio obowiązujące rozporządzenia Prezydenta RP z 1934 r. — Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układo-

* Absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹ T.j.: Dz. U. z 2015 r. poz. 233.

wym, modyfikując je i jednocześnie uzupełniając (postępowanie upadłościowe wobec banków — art. 425–440 p.u.n.; postępowanie upadłościowe wobec banków hipotecznych — art. 441–449 p.u.n.; postępowanie upadłościowe wobec zakładów ubezpieczeń — art. 471–480 p.u.n.; upadłość konsumencka — art. 491¹–491¹² p.u.n.). Podjęcie rozważań na temat wpływu upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych zasługuje zatem na szczególną aprobatę i uznanie, niezależnie od akceptacji czy też odrzucenia poszczególnych tez sformułowanych przez autora, z uwagi na samo podjęcie debaty na ten temat i skłonienie do dalszej analizy problemu.

Praca została podzielona na sześć rozdziałów, z których każdy dzieli się na podrozdziały. Następujące po sobie kolejno części pracy zostały ułożone w ten sposób, że tezy stawiane w dalszej części w sposób logiczny wynikają z postawionych wcześniej. Taki układ zapewnia spójność całego wywodu. Jednocześnie przyjęta systematyka nie czyni niemożliwym zrozumienia treści niektórych wybranych rozdziałów, przy ograniczeniu się do zapoznania się wyłącznie z omawianymi w nich zagadnieniami.

Autor systematyzuje swoje rozważania, rozpoczynając od wprowadzenia w zakres problematyki badawczej przez sformułowanie ogólnej definicji pojęcia upadłości w szerokim i wąskim znaczeniu, zaprezentowanie jej zarówno w ujęciu doktrynalnym, jak i normatywnym, porównując jednocześnie aktualną definicję normatywną z pojęciem upadłości i układu na gruncie prawa upadłościowego z 1934 r. W dalszej części przedstawia istotę i charakter umowy wzajemnej, sposób wykonywania zobowiązań wynikających z umów wzajemnych, a także przyjmuje definicję ekwiwalentności świadczeń, co ma kluczowe znaczenie dla całego wywodu. Przytacza również aksjologię, która legła u podstaw unormowań obecnie obowiązującej ustawy oraz porusza zasadniczy problem, jakim jest odpowiedź na pytanie, czy polskiemu ustawodawcy udało się osiągnąć zasadę wyważonej ingerencji (ingerencji optymalnego kompromisu) w wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych.

Najistotniejsze, ze względu na brzmienie tytułu monografii, są rozdziały drugi i trzeci, które poświęcone zostały zagadnieniom związanym z wykonywaniem przez syndyka uprawnień wynikających z art. 98 p.u.n., tzw. prawa opcji syndyka. W rozdziale drugim odnajdziemy analizę pozycji prawnej upadłego oraz charakteru masy upadłościowej. Zostały także omówione rola i funkcja syndyka, co ze względu na liczne na ten temat wypowiedzi doktryny i judykatury oraz wykształcenie się konkurencyjnych względem siebie *Vertretertheorie*, *Amtstheorie* oraz *Organtheorie* — nie jest zadaniem łatwym². Poruszona zostaje również kwestia niewykonania

² Zob. W. Piłat: *Glosa do postanowienia SN z dnia 20 października 2011 r., IV CSK 47/11*, teza 1, LEX/el.; A. Hrycaj: *Odpowiedzialność syndyka masy upadłości*, Prawo Spółek 2003, nr 9, s. 41; A. Hrycaj: *Pozycja prawna oraz prawa i obowiązki syndyka masy upadłości według prawa pracy — zagadnienia wybrane*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 2007, nr 4, s. 17; Pismo z dnia 6 lutego 2008 r. Izba Skarbowa w Poznaniu, znak: ILPP2/

zobowiązania z umowy wzajemnej w całości oraz niewykonania zobowiązania z umowy wzajemnej w części, które z perspektywy dokonanego podziału logicznego pozostają w relacji zawierania, czego konsekwencją jest konieczność ustalenia ich znaczenia, które jest kluczowe dla oceny powstania uprawnień syndyka. Rozdział trzeci poświęcony został natomiast skutkom oświadczenia woli syndyka w zakresie wykonania lub odstąpienia od umów wzajemnych zawartych przez upadłego. Autor rozpoczyna rozważania od kwestii terminu, formy i proceduralnych przesłanek oświadczenia syndyka, przez wykonywanie umów ze świadczeniami podzielnymi, prawo powstrzymania się przez stronę wypłacalną ze spełnieniem swego świadczenia oraz zarzut powstrzymania się a problem przelewu wierzytelności z umowy wzajemnej, wykonywanie przez stronę wypłacalną uprawnień nabytych przed ogłoszeniem upadłości, omawiając następnie skuteczność klauzul umownych na wypadek ogłoszenia upadłości, a kończąc na omówieniu skutków odstąpienia przez syndyka od umowy wzajemnej oraz kwestii milczenia syndyka przy biernej postawie strony wypłacalnej.

Kolejne rozdziały pracy zostały poświęcone poszczególnym umowom wzajemnym, które zostały uregulowane przepisami art. 100–115 p.u.n., co do których przewidziano wiele odstępstw od wyznaczonej w art. 98 p.u.n. reguły wykonywania zobowiązań wzajemnych (*lex specialis*). Jednocześnie należy wskazać na ogromną zaletę monografii, jaką jest odstąpienie od analizy poszczególnych umów, polegającej na ich taksatywnym wyliczeniu, ale odnalezienie jednej osi rozważań, jaką jest wspólny dla wykonywania poszczególnych umów wzajemnych skutek upadłości likwidacyjnej. Dokonując analizy poszczególnych umów, autor poszukuje wspólnych mianowników, co powoduje, że ostatecznie przedmiotem swoich rozważań czyni umowy, które są poddawane jednostronnej, instytucjonalnej ingerencji syndyka w ich wykonanie, a tym samym zasadę *pacta sunt servanda* (umowa najmu i dzierżawy nieruchomości; leasing — upadłość korzystającego z rzeczy; umowa dobrowolnego ubezpieczenia majątkowego — upadłość ubezpieczonego; umowa sprzedaży z zastrzeżonym prawem własności), umowy wygasające z woli stron (umowa zlecenia i komisu — upadłość zleceniobiorcy i komisantą; umowa najmu i dzierżawy nieruchomości niewydanej upadłemu najemcy lub dzierżawcy; umowy ramowe w zakresie terminowych operacji finansowych), umowy wygasające *ex lege* (umowa zlecenia i komisu — upadłość zleceniodawcy i komitenta oraz umowa agencji — upadłość dającego zlecenie i agenta; umowa pożyczki i kredytu bankowego; umowa o udostępnianie skrytek sejfowych oraz umowa przechowania zawarte przez upadłego z bankiem; umowa ubezpieczenia — upadłość zakładu ubezpieczeń), umowy, które mogą być rozwiązane jednostronnie przez stronę wypłacalną (umowa sprzedaży, o której mowa w art. 100 p.u.n.), oraz umowy, wobec których prawo

443–128/07–2/MN, *Czy syndyk jest podatnikiem podatku od towarów i usług?*; F. Zedler: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, pod red. F. Zedlera, A. Jakubeckiego, komentarz do art. 160, teza 2, LEX/el.

upadłościowe i naprawcze zajmuje neutralne stanowisko (leasing — upadłość finansującego; umowa obowiązkowego ubezpieczenia — upadłość ubezpieczonego; terminowe operacje finansowe nieobjęte umową ramową bądź nią objęte, przy jednoczesnym braku zastrzeżenia przewidującego z chwilą jej wygaśnięcia — wygaśnięcie zawartych w wyniku jej wykonywania operacji).

Jak sam autor wskazuje, podjęte przez niego badania zostały oparte przede wszystkim na metodzie formalno-dogmatycznej. Jednak godne uwagi jest również posłużenie się przez niego metodą komparatystyczną. Dokonując analizy pracy, można dostrzec zastosowanie metody opracowanej przez Kötza i Zweigerta³ (sformułowanie problemu, wybór materiału do porównywania, właściwe porównywanie, budowanie systemu uwzględniającego rezultaty porównania, krytyczna ocena wyników osiągniętych przez porównywanie). Autor uwzględnia krajowe i zagraniczne orzecznictwo, próbując udzielić odpowiedzi na pytanie, czy polski ustawodawca przez obowiązującą obecnie regulację realizuje przyjęte u jej podstaw cele aksjologiczne. Autor, poszukując odpowiedniej płaszczyzny badawczej, odniósł się do rozwiązań, jakie przyjęto na gruncie zagranicznych ustaw upadłościowych, czyniąc materiałem swojej analizy ustawy z kręgu germańskiego — Austrii, Niemiec oraz Szwajcarii. Taki dobór materiału normatywnego w kontekście analizy porównawczej argumentuje tym, że niemiecka ustawa o niewypłacalności z 1994 r. (Insolvenzordnung — InsO) stanowiła wzór dla polskiego ustawodawcy przy tworzeniu prawa upadłościowego i naprawczego. Natomiast austriacka ustawa (Konkursordnung — KO) wykazuje liczne podobieństwa do polskiego prawa upadłościowego z 1934 r. W szwajcarskiej ustawie upadłościowej (Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs — SchKG) występuje największy indywidualizm przyjętych rozwiązań. Ponadto Szwajcaria jako jedyna z państw będących przedmiotem jego zainteresowań na potrzeby dokonywanej analizy nie należy do kręgu państw Unii Europejskiej. Autor konsekwentnie trzyma się przyjętej metody porównawczej, dokonując analizy poszczególnych uregulowań występujących na gruncie polskiej ustawy, zawsze odnosi się do tego, w jaki sposób dane zagadnienie zostało unormowane na gruncie wybranych przez niego zagranicznych ustaw, wskazując plusey i minusy każdego z rozwiązań, ostatecznie opowiadając się za którymś z nich, a niejednokrotnie formułując postulaty *de lege ferenda* kierowane do polskiego ustawodawcy.

Tytuł pracy oddaje treść przeprowadzonych rozważań. Autor zawęża zakres swoich badań tylko do więzi obligacyjnych wynikających z umów wzajemnych, dokonuje ustalenia, jakie skutki dla poszczególnych umów wywołuje prowadzenie postępowania upadłościowego w trybie likwidacyjnym. Stawia tezę, że ustawowa ingerencja w cywilnoprawne zasady rządzące wykonywaniem zobowiązań z umów wzajemnych jest konieczna w postępowaniu upadłościowym, o ile jest wyważona,

³ Zob.: R. Tokarczyk: *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008, s. 70 i n.; K. Zweigert, H. Kötz: *An Introduction to Comparative Law. The Framework*, Amsterdam–New York–Oxford 1977, s. 35 i n.

to znaczy służy budowie masy upadłościowej, nie prowadząc przy tym do nadmiernego obciążenia kosztami tego procesu kontrahenta upadłego z umowy wzajemnej, względem pozostałych wierzycieli, oraz stara się ustalić faktyczny zakres ochrony interesów kontrahenta upadłego.

Język pracy, którym operuje autor, jest jasny i zrozumiały, nie sprawia trudności przy czytaniu. Nie pozbawia to jednak pracy naukowego charakteru ani fachowości opracowania.

Na zakończenie autor dokonuje syntetycznej analizy najważniejszych problemów poruszanych w pracy, ocenia rozwiązania przyjęte przez polskiego ustawodawcę, podsumowując jednocześnie wysunięte postulaty *de lege ferenda*.

Autor w swojej monografii poruszył wiele problemów, które stanowią pole zacieklej dyskusji pomiędzy przedstawicielami doktryny, zarówno w Polsce, jak i za granicą.

Najważniejszym z poruszonych w pracy problemów jest analiza skutków odstąpienia przez syndyka od umowy wzajemnej — czy odstąpienie wywołuje skutki *ex tunc*, czy też *ex nunc*. Problem był już szeroko dyskutowany w doktrynie, a poglądy z nim związane ewoluowały przez lata. Zgodnie z dominującym stanowiskiem prezentowanym w orzecznictwie⁴ odstąpienie od umowy skutkuje wygaśnięciem wynikającego z niej stosunku prawnego *ex tunc*, a zatem zgodnie z wyrażoną w art. 395 § 2 k.c. zasadą umowę uważa się za niezawartą. Co prawda powołany przepis odnosi się do umownego prawa odstąpienia, jednak postuluje się o nadanie zasadzie charakteru uniwersalnego. Zdaniem M. Pannerta podobnie należy oceniać skutki takiego odstąpienia przez pryzmat art. 491–493 k.c. Ponadto przy ocenie skutku odstąpienia od umowy — *ex tunc* czy też *ex nunc* — należy uwzględnić charakter świadczenia, które stanowi treść zobowiązania. Jeśli zgodnie z art. 379 § 2 k.c. świadczenie jest podzielne, a kontrahent wykonał już część swojego zobowiązania, to syndyk ma możliwość odstąpienia jedynie od części umowy, tej, która nie jest jeszcze wykonana. Inaczej jest w przypadku, gdy świadczenie choćby jednej ze stron było niepodzielne, wówczas syndyk odstępowalby od całości umowy ze skutkiem *ex tunc*, także wtedy, gdy świadczenie to zostało w części spełnione przez jedną ze stron. Pogląd ten jest jednak krytykowany ze względu na niedostateczne uwzględnienie przypadków, w których co prawda świadczenie jednej ze stron jest niepodzielne w rozumieniu art. 379 § 2 k.c., jednak może być ono spełniane częściami/etapami (np. umowa o roboty budowlane). Negatywne dla kontrahenta skutki odstąpienia od umowy mogą być w takiej sytuacji łagodzone przez instytucję potrącenia art. 93–96 p.u.n.⁵, jednak i ona nie daje w pełni zadowalających efek-

⁴ Por. wyrok SN z dnia 13 stycznia 2012 r., I CSK 296/11, OSNC 2012, nr 7–8, poz. 91.

⁵ Zgodnie z teorią fikcji odstąpienie od umowy wywołuje skutek *ex tunc* i zmusza do przyjęcia, że umowa nigdy nie istniała. Zatem jeśli zostały zniweczone wszystkie skutki danej umowy, to zdaniem autora wierzytelności strony wypłacalnej istniały już przed wszczęciem postępowania upadłościowego, co powoduje, że zostają spełnione przesłanki art. 93–96 p.u.n.

tów⁶. Autor przedstawia również argumenty zwolenników skutku *ex nunc* ustawowego prawa odstąpienia przez syndyka. Przyjmują oni, że brak wyraźnego wskazania przez ustawodawcę chwili, z jaką realizują się skutki wykonania prawa odstąpienia na podstawie ustawy, nie przesądza ani o konieczności, ani nawet możliwości stosowania *per analogiam* art. 395 § 2 k.c. Ponadto, niewłaściwe jest dokonywanie rozróżnienia skuteczności *ex tunc* i *ex nunc* odstąpienia na podstawie rodzaju zobowiązania lub świadczenia spełnianego w wykonywaniu umowy wzajemnej, gdyż decydują one jedynie o ewentualnym obowiązku zwrotu świadczeń, nie mają jednak wpływu na chwilę, z jaką następują skutki odstąpienia⁷. Uwagi wymaga również problem kolidujących ze sobą obowiązków budowania masy upadłościowej, a z drugiej ochrony interesów poszczególnych wierzycieli. Podążając za F. Zolllem, autor stawia pytanie, dlaczego pewna grupa wierzycieli miałaby podwójnie uczestniczyć w zaspokajaniu innych wierzycieli, poprzez pozostawienie w masie upadłościowej spełnionego świadczenia oraz przez zwrócenie tego, co w zamian za spełnione świadczenie zostało przez upadłego jeszcze przed ogłoszeniem upadłości spełnione⁸. Dokonując oceny skutków odstąpienia przez syndyka od umowy wzajemnej, trzeba uwzględnić art. 99 p.u.n., w którym ustawodawca posłużył się wyróżnieniem „należności z tytułu wykonanego zobowiązania i poniesionych strat”, które może sugerować, że umowy nie należy uważać za niezawartą, a nawet traktować jako wykonaną w zakresie spełnionego świadczenia. Natomiast jeśli upadły nie spełnił swojego świadczenia, to zostanie ono spełnione według reguł ustalonych przez prawo upadłościowe, gdzie pierwotne roszczenie o wykonanie umowy przekształca się w roszczenie odszkodowawcze (na wzór austriackiej *Umwandlungstheorie*), co powoduje jednocześnie, że choć odstąpienie przez syndyka od umowy nie znosi ze skutkiem *ex tunc* wynikającego z niej stosunku prawnego, to ma charakter prawokształtujący. Ponadto, jak zauważa F. Zoll: „Odstąpienie przez syndyka od umowy na podstawie art. 98 ust. 1 p.u.n. działa jedynie *pro futuro* i nie stwarza obowiązku zwrotu jakiegokolwiek świadczenia przez drugą w stosunku do upadłego stronę umowy wzajemnej. Wyjątek dotyczy jedynie nadwyżki wartości świadczenia spełnionego przez upadłego (przed ogłoszeniem upadłości) w stosunku do świadczenia spełnionego przez jego kontrahenta”⁹.

⁶ Autor podaje jako przykład umowę o dzieło, gdzie przedmiotem świadczenia jest skomplikowane urządzenie, którego montaż następuje sukcesywnie, a wykonawcą jest upadły — wówczas syndyk może wyłącznie żądać spełnionego świadczenia w naturze (nie przekształca się ono w świadczenie pieniężne), natomiast zamawiający, który spełnił świadczenie i zapłacił cenę, może jedynie zgłosić wierzytelność upadłościową podlegającą zaspokojeniu w czwartej kategorii.

⁷ Zob. A. Klein: *Ustawowe prawo odstąpienia od umowy wzajemnej*, Wrocław 1964, s. 164; M. Podrecka: *Głosa do uchwały Sądu Najwyższego składu siedmiu sędziów z dnia 27 lutego 2003 r., III CZP 80/02*, Przegląd Sądowy 2004, nr 7–8, s. 234.

⁸ Zob. F. Zoll: *Szkice prawa upadłościowego. Szkic pierwszy o skutkach odstąpienia syndyka od umowy wzajemnej*, Transformacje Prawa Prywatnego 2006, nr 1, s. 119.

⁹ *Ibidem*.

Rozważając problem skutków odstąpienia i uprawnień przysługujących w tym zakresie syndykowi, autor zwraca uwagę, że ustawy polska i austriacka wykazują pewne podobieństwa i są do siebie zbliżone. Do odmiennych wniosków dochodzi, oceniając ustawę niemiecką i szwajcarską, gdzie syndyk (Niemcy) oraz zarząd masy (Szwajcaria) nie zostali wyposażeni w prawo odstąpienia, ale jedynie w możliwość wyboru między wykonaniem umowy a rezygnacją z jej wykonania (*die Ablehnung der Erfüllungs*).

Autor ostatecznie formułuje wniosek, że wbrew zasadzie jednolitości systemu prawnego należy przyjąć, że umowne, ustawowe czy upadłościowe prawo odstąpienia od umowy „to instytucje niekiedy bardzo od siebie odległe z punktu widzenia funkcji, którą mają spełniać, i interesów, które mają chronić. Tak też jest w przypadku prawa odstąpienia od umowy przez syndyka na podstawie art. 98 ust. 1 p.u.n.”¹⁰. Opowiada się jednocześnie za koncepcją odstąpienia od umowy ze skutkiem *ex nunc*, która niweluje ryzyko obciążania wypłacalnego kontrahenta kosztami budowy masy upadłościowej względem pozostałych wierzycieli upadłego, chroniąc go od ryzyka ponoszenia „podwójnej ofiary”. Przyjęcie takiej tezy stanowi jednocześnie ewolucję i doprecyzowanie poglądów autora, który już wcześniej prowadził badania w omawianym zakresie¹¹.

Chociaż dokonana przez autora analiza zaprezentowanego zagadnienia jest bardzo obszerna, wymaga jednak pewnego uzupełnienia. Autor, przyjmując koncepcję skutku *ex nunc* odstąpienia przez syndyka od umowy wzajemnej na podstawie art. 98 p.u.n., ogranicza się jedynie do wskazania wad i niejasności wynikających z odmiennego rozstrzygnięcia omawianego problemu. Mimo że pogląd o skuteczności odstąpienia od umowy na podstawie art. 98 p.u.n. ze skutkiem *ex tunc* jest dominujący, zwłaszcza jeśli chodzi o polskie orzecznictwo, autor pomija całkowicie konsekwencje wynikające z takiego odstąpienia, mające istotne znaczenie ze względów czysto praktycznych. Nie poddaje ich głębszej analizie, co stanowi dość istotną wadę całego opracowania. Problemem wymagającym dodatkowej uwagi jest na przykład kwestia skutków odstąpienia przez syndyka od zawartej przez upadłego umowy sprzedaży nieruchomości i użytkowania wieczystego. W pracy nie znajdziemy odpowiedzi na pytanie, czy jest to skutek rzeczowy, czy wyłącznie obligacyjny¹².

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Zob. P. Konik, M. Pannert: *Uprawnienia syndyka do odstąpienia od umowy wzajemnej*, Prawo Spółek 2004, nr 4, s. 42; autorzy rozważają możliwość częściowego odstąpienia od umowy, traktując ją jako wątpliwą. Zajmują się również problemem, czy odstąpienie od umowy wzajemnej ma skutek *ex tunc* czy *ex nunc*, stwierdzając ostatecznie, że uprawnienia syndyka wynikające z art. 98 p.u.n. są sobie przeciwstawne; jedno powoduje utrzymanie stosunku prawnego wynikającego z umowy wzajemnej, drugie natomiast jego całkowite zniweczenie — opowiadają się zatem za przyjęciem koncepcji odstąpienia od umowy wzajemnej ze skutkiem *ex tunc*.

¹² Próbę rozstrzygnięcia problemu podjął dopiero Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 stycznia 2012 r., I CSK 296/11, przyjmując, że: „Odstąpienie przez syndyka masy upadłości od zawartej przez upadłego umowy sprzedaży budynku i udziału w użytkowaniu wieczystym nieruchomości (art. 98 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. — Prawo upadłościowe i naprawcze, jedn. tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm.) powoduje powrót prawa własności budynku i udziału w użytkowaniu wieczystym do masy upadłości” (OSNC 2012, nr 7–8,

Autor nie zgłębił również problemu, czy zastosowanie art. 98 i 99 p.u.n. wyłącza lub ogranicza prawo do skorzystania przez syndyka z możliwości odstąpienia od umowy na podstawie przepisów kodeksu cywilnego (art. 491 i n. k.c.) albo też z umownego prawa do odstąpienia, jeżeli takie prawo zostałyby w umowie zagwarantowane¹³. Nie zostaje też poruszona kwestia podobieństw pomiędzy uprawnieniami syndyka masy upadłości wynikającymi z art. 98 p.u.n. a konstrukcją upoważnienia przemiennego i zobowiązań przemiennych, co budzi duże zainteresowanie wśród przedstawicieli doktryny¹⁴.

Przechodząc do kolejnych zagadnień, które zostały omówione w pracy, należy wskazać na istniejącą w doktrynie zasadniczą różnicę zdań co do tego, w jakiej formie syndyk powinien złożyć oświadczenie przewidziane w art. 98 p.u.n. Autor przy tym różnicuje sytuację, gdy syndyk składa oświadczenie na żądanie kontrahenta upadłego, od sytuacji, gdy syndyk składa oświadczenie, nie będąc motywowanym żądaniem drugiej strony. Przyjmuje on, że ze względu na milczenie ustawodawcy, w sytuacji złożenia oświadczenia bez uprzedniego żądania drugiej strony, zastosowanie mają ogólne zasady składania oświadczeń woli, czyli art. 60 k.c. w zw. z art. 77 § 1 i 2 k.c. Wskazuje jednocześnie, że sytuacja jest o wiele bardziej skomplikowana w drugim przypadku. Zgodnie z art. 98 ust. 2 p.u.n. wyraźnie przewidziano, że na żądanie drugiej strony złożone w formie pisemnej z datą pewną, syndyk w terminie trzech miesięcy oświadczy na piśmie, czy od umowy odstępuje,

poz. 91). „Odstąpienie od umowy sprzedaży budynku i udziału w użytkowaniu wieczystym nieruchomości przez syndyka masy upadłości na podstawie art. 98 ustawy z 28.2.2003 r. — Prawo upadłościowe i naprawcze (t.j.: Dz. U. 2009 r. Nr 175, poz. 1361; dalej jako: p.u.n.) pociąga za sobą *ex tunc* skutek obligacyjny i rzeczowy” (Monitor Prawniczy 2012, nr 17, s. 921–923). Kwestia ta jednak nadal budzi poważne wątpliwości: „W przypadku odstąpienia od umowy sprzedaży własności lub użytkowania wieczystego nieruchomości, odstąpienie od umowy powoduje tylko zniweczenie skutków obligacyjnych umowy sprzedaży. Do zwrotu prawa własności lub użytkowania wieczystego, do czego w wyniku skutecznego odstąpienia od umowy zobowiązany jest kupujący, potrzebna jest dodatkowa umowa o skutku rzeczowym, zawarta pomiędzy stronami umowy sprzedaży, od której skutecznie odstąpiono” (uchwała SN z dnia 27 kwietnia 1994 r., III CZP 60/94).

¹³ Zob. M. Kamiński: *Syndyk wypowiada umowę czy odstępuje od niej*, Rzeczpospolita, Prawo Co Dnia 2005, nr 4, s. 6; autor stwierdził, że: „Artykuł 114 ust. 1 Prawa upadłościowego wcale nie wyłącza możliwości zastosowania art. 98 i 99, podobnie zresztą jak nie wyłącza ani nie ogranicza prawa do skorzystania z możliwości odstąpienia od umowy na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego (art. 491 i nast.), ani z umownego prawa do odstąpienia, jeżeli takie prawo zostałyby w umowie zapisane”.

¹⁴ Zob. P. Konik, M. Pannert: *Uprawnienia syndyka...*, *op. cit.*, s. 42; autorzy stwierdzają, że jest to jedynie zbieg przeciwstawnych uprawnień i mimo pewnych podobieństw nie można kwalifikować ich jako uprawnienia przemiennego. Odmienne R. Adamus: *Przedsiębiorstwo upadłego w upadłości likwidacyjnej*, Warszawa 2011, s. 35, który uznaje uprawnienia syndyka wynikające z art. 98 p.u.n. jako charakterystyczne uprawnienie przemiennie, wynikające z ustawy, a nie z kontraktu, które ponadto jest wykonywane przez podmiot niebędący stroną stosunku zobowiązaniowego. Jednocześnie podkreśla, że należy to odróżnić od zobowiązania przemiennego (alternatywnego) i upoważnienia przemiennego (*facultas alternativa*). „Uprawnienie, o którym mowa w art. 98 ust. 1 p.u.n., nie jest wykonywane przez stronę kontraktu, ale przez ustawowego zastępcę pośredniego, a jego istota sprowadza się do wyboru między wykonywaniem a niewykonywaniem kontraktu. Jeżeli jednak syndyk wykona uprawnienie przemiennie, o którym mowa w art. 98 ust. 1 p.u.n., w taki sposób, że zadecyduje o wykonaniu umowy wzajemnej, to jeżeli wynika to z treści umowy wzajemnej, może powstać sytuacja uprawniająca jedną ze stron kontraktu do wykonania albo zobowiązania przemiennego, albo upoważnienia przemiennego” (R. Adamus: *Przedsiębiorstwo upadłego w upadłości likwidacyjnej*, Warszawa 2011, s. 35).

czy też żąda jej wykonania. Niezłożenie oświadczenia w tym terminie uważa się za odstąpienie od umowy. Autor dokonuje oceny tego przepisu w świetle art. 74 i 73 § 2 k.c., stwierdzając, że brak dochowania formy pisemnej z datą pewną dla oświadczenia składanego przez kontrahenta powoduje, że poczytuje się je za niezłożone, natomiast brak dochowania formy pisemnej przez syndyka nie ma wpływu na skuteczność złożonego oświadczenia (*ad probationem*). Przy czym zaznacza, że prezentowane przez niego stanowisko jest mniejszościowe, choć bardziej racjonalne ze względów czysto praktycznych. Zwolennicy odmiennego do zaprezentowanego poglądu wyrażają myśl, że ze względu na to, iż w zdaniu pierwszym art. 98 ust. 2 p.u.n. zastrzeżona została forma pisemna dla oświadczenia syndyka, a w zdaniu drugim stwierdzono, że brak oświadczenia należy traktować jako odstąpienie od umowy, to brak dochowania formy należy traktować jako brak oświadczenia, zatem należy je uznać jako odstąpienie od umowy. Autor odmawia słuszności takiemu ujęciu, ze względu na brak racjonalności w przyjęciu, że syndyk od umowy odstępuje, gdy mając zgodę rady wierzycieli, podjął działania w wykonaniu umowy, realizując jej postanowienia — chociaż nie złożył oświadczenia, dochowując formy, to jednak *per facta concludentia* wyraził wolę jej kontynuacji¹⁵.

Autor podjął się również próby rozstrzygnięcia problemu dotyczącego możliwości powstrzymania się przez stronę wypłacalną ze spełnieniem swego świadczenia. Zagadnienie to ma walor czysto praktyczny, ze względu na jednoczesne zagrożenie popadnięcia w zwłokę w wykonaniu zobowiązania oraz narażenie się na ewentualną odpowiedzialność odszkodowawczą, a z drugiej strony konieczność spełnienia świadczenia, przy braku pewności co do otrzymania świadczenia wzajemnego. Zdaniem autora art. 490 k.c. znajduje zastosowanie w postępowaniu upadłościowym, jednak ze względu na szczególną regulację przewidzianą w art. 98 ust. 3 p.u.n. modyfikacji ulegają przesłanki warunkujące powstrzymanie się ze spełnieniem świadczenia, jeśli zobowiązaną do wcześniejszego świadczenia jest strona wypłacalna. Jeśli syndyk zażądałby od zobowiązanej w ten sposób strony świadczenia, to mogłaby ona powstrzymać się z jego spełnieniem, bez konieczności dowodzenia, że spełnienie świadczenia upadłego jest zagrożone złym stanem majątkowym, bowiem samo otwarcie postępowania upadłościowego jest wystarczające, by uznać, że spełnienie świadczenia przez upadłego może być zagrożone. Syndyk mógłby jednak zmusić kontrahenta upadłego do spełnienia świadczenia, udowadniając, że strona wiedziała o złej sytuacji finansowej upadłego, albo też przez ustanowienie zabezpieczenia stosownie do treści art. 364 k.c. Strona jednak nie może żądać od syndyka spełnienia świadczenia albo ustanowienia zabezpieczenia. Jest to wyłączne uprawnienie syndyka.

¹⁵ Odmiennie A. Jakubecki: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, pod red. F. Zedlera, A. Jakubeckiego, komentarz do art. 98, teza 12, LEX/el., który wklucza możliwość złożenia przez syndyka oświadczenia *per facta concludentia* ze względu na zagrożenie powstawania ewentualnych sporów wynikających z interpretacji działania syndyka.

Wątpliwości wzbudza również, czy jeśli strona w postępowaniu sądowym wobec przysięgo upadłego podniosła zarzut z art. 490 k.c., to czy w postępowaniu upadłościowym będzie on wiążący dla syndyka. Autor odrzuca taką możliwość ze względu na inne przesłanki art. 490 k.c. i art. 98 ust. 3 p.u.n.

W dalszej części rozważań dotyczących prawa powstrzymania się ze spełnieniem świadczenia poruszony został problem, w oparciu o jaką podstawę prawną strona wypłacalna mogłaby skorzystać z tego uprawnienia do czasu złożenia przez syndyka oświadczenia co do wykonania lub też odstąpienia od umowy. W doktrynie podniesiono, że wynikające z art. 98 ust. 3 p.u.n. prawo powstrzymania się przysługuje stronie dopiero od chwili, gdy syndyk oświadczyłby, że chce, aby umowa została wykonana, natomiast do tego czasu umowa nie powinna być wykonywana, bowiem do czasu uzyskania zgody rady wierzycieli syndyk nie może umowy wykonać. Pojawia się problem w odniesieniu tego stwierdzenia do strony wypłacalnej. W monografii przyjęto stanowisko, że z treści art. 98 ust. 3 nie wynika, z jaką konkretnie chwilą aktualizuje się przewidziane w nim prawo. Mowa jest jedynie o prawie do powstrzymania się ze spełnieniem świadczenia i to w oderwaniu od przesłanek czasowych i tych związanych z sytuacją majątkową kontrahenta. Rozważania w tej kwestii jednak nie zostały w tym miejscu zakończone. Autor poddaje głębszej analizie art. 98 ust. 1 i 2 p.u.n., uznając, że do czasu złożenia oświadczenia przez syndyka powstaje swoisty stan zawieszenia umowy, skoro nie wiadomo, czy umowa zostanie wykonana, czy też syndyk złoży oświadczenie o odstąpieniu. Ostatecznie wysuwa tezę, zgodnie z którą rozwiązania problemu powstrzymania się ze spełnieniem świadczenia należy upatrywać w art. 98 ust. 2 p.u.n., gdyż jeśli strona może żądać od syndyka złożenia oświadczenia, to tym samym ustawodawca założył, że do tego czasu strona nie musi spełniać świadczenia, by nie narażać się na konsekwencje związane z odstąpieniem przez niego od umowy. Strona wypłacalna nie spełnia świadczenia nie tylko dlatego, że nie wie, czy świadczenie wzajemne zostanie spełnione, ale przede wszystkim dlatego, że nie wie, czy syndyk nie odstąpi od umowy. Należy jednak zauważyć, że autor, opowiadając się za takim rozwiązaniem problemu, kierował się głównie względami słusznościowymi i wykładnią celowościową, co sam podkreślił. W mojej ocenie bardziej przekonujące jest jednak upatrywanie możliwości powstrzymania się ze spełnieniem świadczenia w treści art. 98 ust. 3 ze względu na brak różnicowania przez ustawodawcę przesłanki czasowej zaktualizowania się uprawnienia z niego wynikającego.

Podkreślenia wymaga, że przy omawianiu problematyki wpływu upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych istotnym problemem jest również wykonywanie w postępowaniu upadłościowym przez stronę wypłacalną uprawnień nabytych przed ogłoszeniem upadłości. Autor podjął się próby rozstrzygnięcia tej kwestii. W pierwszej kolejności zaznacza, że syndyk nie staje się stroną umowy, ale jedynie przejmuje jej wykonanie (przyjmuje koncepcję organu sądowego). Zatem istotną kwestią jest, czy jeśli strona przed ogłoszeniem

upadłości nabyła prawo odstąpienia od umowy na skutek wyznaczenia terminu do spełnienia świadczenia zgodnie z treścią art. 491 k.c., albo też z treści umowy wynika jej prawo odstąpienia od umowy, będzie mogła tego dokonać już w toczącym się postępowaniu. Problem ten występował już na gruncie art. 39 prawa upadłościowego z 1934 r., jednak doktryna — głównie opierając się na wypowiedziach J. Korzonka¹⁶ — przyjęła, że ogłoszenie upadłości nie narusza w żaden sposób ani ustawowego, ani umownego prawa odstąpienia, nabytego przez wypłacalnego kontrahenta. Podobne założenia zostały przyjęte na gruncie niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej doktryny¹⁷. Jej przedstawiciele przyjęli, że skoro syndyk musi wykonać umowę w takim zakresie, w jakim byłby zobowiązany do tego dłużnik, to może względem niego podnosić wszelkie zarzuty, jakie przysługiwały jej wobec upadłego. Syndyk z chwilą wstąpienia do postępowania upadłościowego jest związany umową w takim zakresie jak upadły. Przeciwnicy prezentowanego poglądu wskazują, że takie ujęcie wyklucza skorzystanie przez syndyka z prawa opcji. Ponadto postępowanie upadłościowe toczy się w interesie wszystkich wierzycieli, jego głównym celem jest budowanie masy upadłościowej. Postępowaniem upadłościowym rządzi również zasada równego traktowania wszystkich wierzycieli, a przyznanie jednemu z nich takiego uprawnienia zaburza ową równowagę. Zatem przyjmują oni, że z chwilą otwarcia postępowania upadłościowego strona wypłacalna automatycznie traci swoje uprawnienie ze względu na uregulowanie zawarte w art. 98 ust. 1 p.u.n. Autor opowiada się jednak za przyjęciem możliwości skorzystania przez uprawnionego z ustawowego prawa odstąpienia, wyprowadzając argument z brzmienia przepisów ustawy — jego zdaniem „wstąpienie w wykonanie umowy” oznacza jej kontynuację w oparciu o pierwotną treść i formę. Podziela jednocześnie poglądy wyrażone w tej kwestii na gruncie niemieckiej doktryny.

Na aprobataę zasługuje, że autor nie poprzestał na krótkiej uwadze odnośnie do art. 84 p.u.n., ale poddał głębszej analizie skuteczność klauzul umownych na wypadek ogłoszenia upadłości. Swoje rozważania rozpoczął od uwag, jakie w tej kwestii poczynili przedstawiciele przedwojennej doktryny pośrednio dopuszczający skuteczność klauzul umownych niweczących stosunek zobowiązaniowy na skutek ogłoszenia upadłości¹⁸. Istotne jest, że na gruncie prawa upadłościowego z 1934 r. nie występowała regulacja odnosząca się do tego zagadnienia. W późniejszej literaturze można odnaleźć już odmienne stanowiska, w których podkreślano, że przepisy prawa upadłościowego — art. 39 i 40 — są bezwzględnie obowiązujące, zatem klauzule sprzeczne z nimi powodują nieważność umowy w tej części¹⁹. Autor zaznacza, że podobny problem występuje w doktrynach niemieckiej, austriac-

¹⁶ Zob. J. Korzonek: *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym*, Kraków 1935, s. 545.

¹⁷ Zob. P. Jabornegg: *Zurückbehaltungsrecht und Einrede des nicht erfüllten Vertrages*, Wien 1982, s. 58.

¹⁸ Zob. M. Allerhand: *Prawo upadłościowe z komentarzem*, Bielsko-Biała 1994, s. 112–114; J. Korzonek: *Prawo upadłościowe...*, op. cit., s. 164.

¹⁹ Zob. M. Porzycki: *Klauzule zabezpieczające przed niewypłacalnością strony umowy wzajemnej*, Kraków 2002, s. 57.

kiej i szwajcarskiej. Ustawodawca szwajcarski, konfrontując *Vertragsfreiheit* i *Grundsatz der Gleichbehandlung der Gläubiger im Konkurs*, przyznał prymat zasadzie swobody umów. Polska regulacja pozostaje jednak bliższa niemieckiej i austriackiej (tam w ustawie *vereinbarungen ... sind unwirksam*). W monografii zostają przytoczone argumenty uznające skuteczność takich klauzul, jak i odmawiające ich uznania. Przeciwnicy uznawania takich klauzul za skuteczne wskazują, że wyklucza to prawo opcji syndyka, zaburza równowagę pomiędzy wierzycielami oraz zasadę budowania masy upadłościowej, a ponadto, że celem klauzul nawiązujących do zdarzenia stojącego w bezpośrednim związku z grożącą upadłością dłużnika (pogorszenie stanu majątkowego, niewypłacalność, złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości) jest obejście art. 83 i 98 p.u.n. W polskiej literaturze, szczególnie nowszej, występują jednak polemiczne wypowiedzi. Podkreśla się, że art. 83 p.u.n. ogranicza autonomię woli stron i zasadę swobody umów, dlatego też jego wykładnia powinna być restryktywna, a jako nieskuteczne należy traktować tylko takie klauzule, które z samą upadłością łączą zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, nie wyklucza to natomiast skuteczności takich klauzul, które łączą zmianę z innym momentem, na przykład złożeniem przez któregoś z wierzycieli wniosku o ogłoszenie upadłości. Autor jednocześnie opowiada się za drugim ze wskazanych stanowisk, podnosząc jednocześnie, że nie budzi również jego wątpliwości możliwość zastrzeżenia przez strony w umowie klauzul przyznających jednej ze stron prawo odstąpienia czy wypowiedzenia umowy w razie niewykonania lub wadliwego wykonania zobowiązania, o ile nie jest to związane z upadłością kontrahenta (np. *lex commissorica*). Kwestia możliwości zastrzeżenia klauzuli umownej przewidującej prawo odstąpienia czy też wypowiedzenia umowy na wypadek niewykonania zobowiązania lub zwłoki jest uznawana również przez doktrynę niemiecką²⁰.

Autor porusza także problem, jakim jest skutek milczenia syndyka przy biernej postawie strony wypłacalnej. Podkreśla przy tym, że zgodnie z wcześniej poczynionymi przez niego uwagami, do czasu złożenia przez syndyka oświadczenia o odstąpieniu od umowy lub żądania jej wykonania umowa pozostaje w stanie zawieszenia. Powstaje zatem pytanie, czy milczenie syndyka należy mimo wszystko uznać za odstąpienie, czy też umowa będzie wiązać strony w pierwotnej treści. Ostatecznie stwierdza, że możliwość podjęcia przez syndyka decyzji o odstąpieniu od umowy ma w zasadzie charakter czasowo nieograniczony i może nastąpić aż do ukończenia postępowania upadłościowego. Jeśli jednak ani strona wypłacalna, ani syndyk nie podejmą działań w zakresie złożenia oświadczenia o odstąpieniu/żądaniu wykonania (syndyk) albo żądania złożenia oświadczenia o wykonaniu lub odstąpieniu (kontrahent upadłego), to należy przyjąć, że umowa nadal obowiązuje w pierwotnym zakresie, znajduje się jedynie w stanie zawieszenia, a po zakończeniu postępowania może być wykonana w pierwotnej treści i formie. Może jednak wiązać się to

²⁰ Zob. L. Häsemayer: *Insolvenzrecht*, München 2003, s. 447–448.

z wieloma przeszkodami natury prawnej (ustanie bytu osoby prawnej), finansowymi czy też organizacyjnymi. Wymaga podkreślenia, że opisywana sytuacja wyraźnie pokazuje, że jedynie oświadczenie syndyka ma charakter prawokształtujący, samo otwarcie postępowania — co do zasady (z wyjątkiem umów wygasających *ex lege* uregulowanych w przepisach szczególnych w stosunku do art. 98 p.u.n.) nie ma wpływu na byt i treść stosunku obligacyjnego.

Do najciekawszych z zaprezentowanych w monografii postulatów *de lege ferenda* należy niewątpliwie konieczność odmiennego uregulowania umów wzajemnych tworzących stosunki trwałe, jak najem i dzierżawa rzeczy ruchomych, oraz objęcie ich zakresem art. 107–110 p.u.n. Zdaniem autora ustawodawca nie wyważył właściwie interesów masy i strony wypłacalnej, bowiem w praktyce mogą zdarzyć się sytuacje, gdy interes najemcy/dzierżawcy rzeczy ruchomej powinien podlegać podobnej ochronie do interesu najemcy/dzierżawcy nieruchomości. Jako przykład podaje najem/dzierżawę maszyn produkcyjnych, które służą najemcy/dzierżawcy do zaspokajania celów gospodarczych. Istniejąca na podstawie art. 98 p.u.n. możliwość pozbawienia go korzystania w zasadzie „z dnia na dzień” z takich ruchomości może kolidować z profilaktyczną funkcją postępowania upadłościowego, jaką jest zapobieganie kolejnym upadłościom, jeśli najemca czy dzierżawca sam mógłby z tej przyczyny popaść w upadłość.

Podsumowując, należy stwierdzić, że recenzowana praca świadczy o dojrzałości naukowej autora. Stanowi ona ważną pozycję na liście lektur osób, u których w kręgu zainteresowań znajduje się postępowanie upadłościowe i naprawcze, a w szczególności jego praktyczne aspekty. Na pochwałę zasługuje, że monografia stanowi asumpt do dalszej dyskusji na temat wpływu upadłości likwidacyjnej na wykonywanie zobowiązań z umów wzajemnych, który do dziś nie stanowił większego pola zainteresowań we współczesnej polskiej literaturze. Uznać należy więc, że pozycja spełniła swoją najważniejszą funkcję. Monografia ułatwia zrozumienie własnego porządku prawnego i reguł rządzących postępowaniem upadłościowym, przy jednoczesnej analizie innych systemów prawnych. Prezentowane opracowanie zostało opatrzone bogatym materiałem bibliograficznym. Stanowi ono analizę blisko 190 innych opracowań naukowych, zarówno w języku polskim, jak i niemieckim, a także około 30 orzeczeń sądów polskich i zagranicznych. Autor stawia pytania i formułuje problemy, następnie dobiera materiał porównawczy, za każdym razem uzasadniając swój wybór, po czym dokonuje analizy, wyciągając wnioski oraz przedstawiając swoje własne stanowisko. Język pracy jest zrozumiały, autor posługuje się obcą terminologią (w języku niemieckim), jednak zawsze podaje tłumaczenie użytych przez siebie pojęć, co stanowi ułatwienie dla osób nieposługujących się językiem niemieckim. Wreszcie w zakończeniu swojej pracy udziela odpowiedzi na postawione na wstępie pytanie o to, czy ingerencja w cywilnoprawne zasady rządzące wykonywaniem zobowiązań z umów wzajemnych zasługuje na miano ingerencji optymalnego kompromisu, stwierdzając, że co do zasady przyjęte przez

polskiego ustawodawcę rozwiązania wyważają sprzeczne interesy masy upadłościowej, wierzycieli oraz upadłego, jednak dokonana przez niego ocena nie jest całkowicie bezkrytyczna, na co wskazał, formułując wiele postulatów *de lege ferenda*.

BIBLIOGRAFIA

- Adamus R.: *Przedsiębiorstwo upadłego w upadłości likwidacyjnej*, Warszawa 2011.
- Allerhand M.: *Prawo upadłościowe z komentarzem*, Bielsko-Biała 1994.
- Häsemayer L.: *Insolvenzrecht*, München 2003.
- Hrycaj A.: *Odpowiedzialność syndyka masy upadłości*, Prawo Spółek 2003, nr 9.
- Hrycaj A.: *Pozycja prawna oraz prawa i obowiązki syndyka masy upadłości według prawa pracy — zagadnienia wybrane*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 2007, nr 4.
- Jabornegg P.: *Zurückbehaltungsrecht und Einrede des nicht erfüllten Vertrages*, Wien 1982.
- Kamiński M.: *Syndyk wypowiada umowę czy odstępuje od niej*, Rzeczpospolita, Prawo Co Dnia 2005, nr 4, s. 6.
- Klein A.: *Ustawowe prawo odstąpienia od umowy wzajemnej*, Wrocław 1964.
- Konik P., Pannert M.: *Uprawnienia syndyka do odstąpienia od umowy wzajemnej*, Prawo Spółek 2004, nr 4.
- Korzonek J.: *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym*, Kraków 1935.
- Piłat W.: *Glosa do postanowienia SN z dnia 20 października 2011 r., IV CSK 47/11*, LEX/el.
- Podrecka M.: *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego składu siedmiu sędziów z dnia 27 lutego 2003 r., III CZP 80/02*, Przegląd Sądowy 2004, nr 7–8.
- Porzycki M.: *Klauzule zabezpieczające przed niewypłacalnością strony umowy wzajemnej*, Kraków 2002.
- Tokarczyk R.: *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008.
- Zedler F., Jakubecki A.: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX/el.
- Zweigert K., Kötz H.: *An Introduction to Comparative Law. The Framework*, Amsterdam–New York–Oxford 1977.
- Zoll F.: *Szkice prawa upadłościowego. Szkic pierwszy o skutkach odstąpienia syndyka od umowy wzajemnej*, Transformacje Prawa Prywatnego 2006, nr 1.

MARTA PIETRZAK

REVIEW OF A MONOGRAPH BY MACIEJ PANNERT
“THE INFLUENCE OF LIQUIDATION BANKRUPTCY
ON EXERCISING OBLIGATIONS UNDER RECIPROCAL CONTRACTS”

S u m m a r y

The review refers to an analysis and discussion regarding Maciej Pannert’s monograph entitled „The influence of liquidation bankruptcy on exercising obligations under reciprocal contracts”. The main aim of the review is an assessment of its scientific content, as well as presentation of certain issues with comments to presented thesis. The paper is focuses in particular on issues such as the consequences of withdrawal of the bankruptcy receiver from a contract on the basis of Art. 98(2) of the Polish Bankruptcy law, the form of declaration of withdrawal from a contract, a possibility of refraining from rendering a performance by the solvent counterparty to the agreement, as well as the possibility of execution by such counterparty of entitlement to withdraw from a contract acquired before debtor’s declaration of bankruptcy.

